

A magyar nyelv tanításának történetéből Kárpátalján a nem magyarok óvodáiban a XIX. – XX. századfordulón

© REHO Anna

Kijevi Szlavisztikai Egyetem Kárpátaljai Fiókintézet
Pszichológia-Pedagógia Tanszék, Ungvár, Ukrajna
anna_reho@mail.ru

Ukrajna, az óvodai nevelésnek, mint a nemzeti oktatási rendszer első láncszemének, kitüntetett figyelmet szentel. Az óvodai nevelés aktuális szempontjait magába foglalja az Ukrán Törvény „Az óvodai oktatásról”¹ szülő fejezete (2001), melyben ki vannak fejtve azok a célok, feladatok és megvalósításainak módjai amelyek átorientálják az óvodai intézmények tevékenységét a modern társadalom követelményeinek megfelelően. A reformok sikerének kulcsa a múlt legjobb eredményének felhasználásában rejlik, vagyis, a pedagógiai gyakorlat felkutatásában és alapos elemzésében. A nyelvoktatási stratégia szerint az országban létre kell hozni egy olyan folyamatos nyelvoktatási rendszert, amely biztosítja, hogy minden ukrán állampolgár kötelezően tudja az államnyelvet, továbbá lehetőséget biztosítson az anyanyelvnek (nemzetiségi nyelveknek)². A nyelvpolitika kérdése Kárpátalján az oktatásban folyamatosan jelen van és valamennyi oktatási intézményt magába foglal.

A Kárpátaljai pedagógia történelem a XIX sz. és a XX sz. első felében több ukrán tudós kutatási tárgyát képezte. Vehes V., Homonaj V., Zimomrija M., Kláp M., Kuhta M., Nebesznik I., Szaharda V., Sándor V., és a többiek feltárják a népi iskolák létrejöttét és működését az Osztrák-Magyar Monarchia és a Csehszlovák állam idején.

Ami az óvodai nevelés fejlődését illeti e térségben az alapoktól kezdve elsőként Reho Anna, „Az óvodai nevelés alakulása és fejlődése Kárpátalján (1836-1918) című kutatásában tárta fel³.

Mind a kutatásai bizonyítják, az állam nyelv oktatásának kérdése Kárpátalján mindig kulcskérdésnek bizonyult, mivel a kutatott terület történelmi fejlődése során több nemzetállam tulajdonát képezte. Mintegy ezer esztendeig Magyarország, majd a trianoni békeszerződés után Csehszlovákia, illetve 1945-től 1991-ig a Szovjetunió ukrainai részeként tartották fent.

Ukrajna függetlensége válása után (1991) egész 2012-ig⁴ Ukrajnában az egyetlen hivatalos nyelvnek az ukránt ismerték el. Ám lakosságát tekintve Ukrajna egyáltalán nem tekinthető nemzetállamnak, mivel az ukránok a lakosság mindössze 71%-át teszik ki. A keleti és dél-keleti területeken jelentős orosz kisebbség él (21%). Az

---

¹ Про Дошкільну освіту. Закон України: (2001) Урядовий кур'єр, (141),– 9.

² Національна доктрина розвитку освіти: (2002) Дошкільне виховання, (7), 4–9.

³ РЕГО Анна (2010): *Дошкільне виховання у Закарпатті: витоки й історія розвитку (1836-1918)*. Ужгород: Патент

⁴ Про засади державної мовної політики Верховна Рада України; Закон від 03.07.2012 № 5029-VI <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> [2012.12.12.] A törvény kimondja, hogy az állami nyelv az ukrán, de kihangsúlyozza, hogy jelentősen megnöveli a regionális nyelvek használatát is, ha e nyelvek hordozói a helyi lakosság nem kevesebb mint 10%-át teszik ki. Így a 7. cikkely 7. pontja szerint az ilyen területen élő lakosok kötelesek a regionális vagy kisebbségi nyelveket fejleszteni és használni.

országban magyarok, fehéroroszkok, románok, moldávok, lengyelek, tatárok és más nemzetiségek is élnek.

Kárpátalja népessége a 2001-es népszámlálás adatai alapján 1 253 160 fő volt. Népességének egyik alapvető jellemzője az etnikai sokszínűség.

Összesen kb. 85 nemzetiség képviselői laknak Kárpátalja területén. Többek közt: ukránok, magyarok, románok, oroszok, romák (cigányok), szlovákok, németek, fehéroroszkok, zsidók, lengyelek, csehek. Sajátos csoportokat alkotnak a volt szovjet tagállamokból betelepített lakosok: moldovánok, örmények, bolgárok, tatárok, azerbajdzsánok, grúzok és mások.

2001-ben Kárpátalján 151,5 ezer magyar élt, ami az ukrainai magyarság (156,6 ezer fő) 96,8%-át tette ki. A Kárpátokon túli magyarság a nagyobb városokban él szóróványban, és túlnyomórészt kárpátaljai származású.

A népszámláláskor rákérdeztek az adatközlők nemzetiségére és anyanyelvére is. A kettő nem minden esetben egyezik. Például, a roma nemzetiségűek jelentős részének nem a roma, hanem a magyar vagy az ukrán az anyanyelve. Ilyen multikulturális közegben elég nehéznek bizonyul az államnyelv megtanításának kérdése. E követelmények megvalósítására a Nagy Magyarország oktatási rendszere példamutatóan bizonyult. Mind tudjuk, a Monarchia idején az állam nagy erőt fektetett a magyar nyelv megtanítására a nem magyar ajkú lakosság számára.

A vizsgált időszakban a kisgyermek nevelésének és oktatásának módszerei egyrészt külföldi, másrészt saját magyar tapasztalatokon alapultak. A többi európai államhoz hasonlóan az első óvodai intézmények a Johann Heinrich Pestalozzi és Samuel Wilderspin módszer alapján működtek. A XIX sz. második felében melyre a Kárpátaljai óvodai nevelés kialakulása esik, aktívan terjedt a Friedrich Fröbel féle módszer használata is. Az óvodai intézményekben feltétlen követelmény volt a Fröbel féle játékok használata. Az ének gyakorlatokon több hangsúlyt fektettek a szöveg didaktikai tulajdonságára mint a zene dallamára.

A gyermekek értelmi és nyelvi készségek fejlesztésére szolgáltak az úgy nevezet óvodai társalgás című foglalkozások.

Ezeken a foglalkozásokon meghatározó részt foglalt el a folyamatosság elve, az ismeretek kínálata a közeli környezettől a távolibb környezetig. Gyakori témák a beszélgetéseknek voltak a családról, a szülőkről, a nevekről, személyi higiéniaról, viselkedés kultúráról stb. Először, a gyerekek ismerkedtek a háztartással, háztartási tárgyakkal, bútorokkal és elhelyezkedésükkel a házban. Később – az óvoda anyagi ellátásával, az óvoda és a család kapcsolatával, térrel, az utcán és a tárgyakkal amelyekkel találkoznak az utcán, a helyes viselkedéséről.

Következő elv az óvodai társalgás foglalkozásokon a téma megfelelősége időnek és eseményeknek. Ez az elv magába foglalja a gyermekek ismertetését az pont erre az időszakra aktuális természeti és történelmi eseményekkel és értelemekkel. A tanév első felében (ősszel) – az őszi gyümölcsökkel és zöldségekkel, a természeti jelenségekkel, öltözéssel, fűtéssel, táplálkozási szokásokkal; az őszi ünnepekkel, hagyományokkal és szertartásokkal, és az ünneplésükkel az óvodában stb.

A tanév második felében a tananyag tematikája tartalmazta ismertetést a téli természeti jelenségekkel, téli öltözéssel, betegségekkel és gyógyításukkal, a trópusi gyümölcsökkel. Jelentős helyet foglaltak el a Karácsonyi ünnepekhez vonatkozó témák, úgy mint a bűnmegbánás, engedelmesség, istentisztelet, jóság stb. Télen a gyerekeket a természetvédő munkákba vonták be, mint: madarak és erdei lakók, vad- vagy háziállatok etetése.

A tavaszi időszakban a gyermekeket ismertették a telelő és vándor madárfajtákkal, magyar népi ünnepekkel, kerti munkálatokkal, bogarakkal, tavaszi

virágokkal stb. Nyáron pedig nyári virágfajokkal, gyümölcsökkel, kalászosokkal, a nyári hónapok ünnepeivel⁵.

Elemelve a tanultak tartalmát, levonhatjuk a következtetést, hogy a XIX sz. végén és a XX sz. elején az óvóintézetekben az óvodai társalgás a nyelvhasználat, a természet és környezet, higiéniai szabályok ismertetésén alapult. A társalgás volt a leghatékonyabb módszere az értelmi nevelésnek és központi helyet foglalt el. A nagyobb csoportokban a társalgási foglalkozások hetente kétszer voltak megtartva. Fontos helyet foglaltak el a szépirodalmi foglalkozások is, hisz ezek is nagy hatással voltak a gyermekek nyelvhasználatának fejlődésére. A gondosan kitervelt tanterv szerint arányosan volt megtervezve a feladott versek, mondókák, dalok, játékok, mesék és a már rég ismert históriák elmesélésének az aránya.

Figyelembe véve azt, hogy a verseket a gyerekek sokkal könnyebben eltudják sajátítani mint a prózai műveket, a kutatások időszakában több figyelmet fordítottak a lírai művekre. A versek úgy voltak összeválogatva, hogy minél mélyebbre hatoljanak a gyermekszívekbe és hosszútávra maradjanak meg az emlékezetükben. Például a szülők felköszöntése születésnap alkalmából vagy más ünnepkor.

Sok figyelmet fordítottak a magyar néphagyományokra, főképpen a közmondásokra és mondókákra. A szépirodalmi foglalkozásoknak elengedhetetlen részei voltak a versek, amelyeket a gyerekeknek az akkor aktuális témákról, eseményekről írtak, és ezek megfelelték az akkori magyar kormány politikájának. Ezenkívül, fontos megemlítenünk azt, hogy az akkori óvóintézetekben magyar központú oktatás folyt, aktívan ösztönözték a nemzeti kisebbségeket a magyar kultúra, hagyományok, nyelv tanulásához.

A Kárpátaljai pedagógia történelem kutatók körében, gyakori volt kemény kritikával illetni az akkori oktatás magyar központúságát, de nem lenne e ésszerű elgondolkozni azon, hogy nem is voltak olyan rosszak az akkori nevelési módszerek, hisz velük elég magas eredményeket értek el. Lehet, hogy nekünk is át kellene gondolni a nemzeti nyelv kisebbségeknél történő mostani tanítását és átvenni a régi, már sok éven át kipróbált módszereket.

A XX sz. kezdetétől a kárpátaljai óvóintézetekben egyre népszerűbb lett a versek képekkel való elsajátítása, ami előnybe hozta a hosszú versek könnyebb elsajátítását a kisebbségeknél. A módszer alkalmazásának a sajátosságai a magyar „Kisdednevelés”, folyóiratba nyomtatták ki. A legkreatívabban ezt a módszert Fábrián Irma, Telecs Karolina, Lajosné Bortsok stb. alkalmazták^{6, 7}.

A módszer lényege az, hogy az óvónők a vers mindegyik sorához egy olyan képet rajzoltak amiről a sor szól, így a gyerekek könnyen összekötötték azt a szöveggel. A verset néhányszor rögzítették, aztán pedig a képeket sorba rakták ki, amelyek szerint a gyermekek mondták el a verset⁸.

Ezt a módszert alkalmazhattjuk úgy az anyanyelven írt versek tanításához, mint az idegen nyelven írottakhoz is. Az idegen nyelven írt versek tanításához először a képeken ábrázolt szavak jelentését szükséges megtanítani. Tanulás a képek felhasználásával nem egy új módszer. Az első osztályokban most is aktívan használják, az ábécé betűinek tanításakor.

⁵ TÓTH Mária (1913): Haladási napló az óvodában, *Beregmegyei tanügy*, (2), 13–14.

⁶ РЕГО Ганна (2008): Лінгводидактичні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників в умовах поліетнічного середовища Закарпаття XIX початку XX ст. *Acta Beregsasiensis*, VII, 114 – 120.

⁷ РЕГО Ганна Північно-східна спілка вихователів у Закарпатті (кінець XIX – початок XX ст.). (2005): *Початкова школа*, (5), 47-49.

⁸ РЕГО Ганна (2006): До питання про особливості мовленнєвого поступу дошкільників у контексті поліетнічного середовища (на матеріалах Закарпаття). *Молодь і ринок*, 20 (5), 128–131.

A gyermek ránéz például a kakas képére → azonosítja a képet → visszaemlékszik a megfelelő képre → aztán a képnek megfelelő szóra → gondolatban kimondja azt, hogy „kakas” emellett kiemelve a „K” betűt → és arra a következtetésre jut, hogy a „K” betű a „kakas” képe mellett van. Így a kép segítségével a gyermekek fejében rögzítjük a szó első betűjét, ezzel megtanítván azt, és a hangok írásbeli ábrázolását. Ugyan ez történik az idegen szavak képpel történő memorizálása során. Például megmutatjuk egy magyar ajkú gyereknek a kakas képét és kimondjuk a szó idegen (ukrán) megfelelőjét, azt, hogy „Pivnik” → a gyerek ránéz a képre → azonosítja → visszaemlékszik a szónak az anyanyelvi megfelelőjére → gondolatban kimondja, hogy „kakas” → és arra a következtetésre jut, hogy a „kakas” szó megfelelője ukránul „pivnik”. Tehát a gyerek megtanulja, hogy a képen „pivnik” van, tudja összes jellemzőit és összehasonlítja a már ismert „kakassal”, és ezután tudja hogy ez egy és ugyan az.

Ezután felajánljuk a gyereknek, hogy ismétlje el még egyszer azt a szót, hogy „pivnik”, ezzel alátámasztva bizonyosságát abban, hogy a „kakas” az „pivnik”. Így amikor máskor fogja látni a képet, a gyerek azonosítja → kimondja gondolatban, hogy „kakas” → és aztán eszébe jut, hogy a „kakas” ukránul „pivnik”.

Es ha megkérdezzük tőle, hogy lesz ukránul a „kakas”, azt fogja válaszolni, hogy „pivnik”. Vagy ha megmutatjuk a képet, és rá kérdezzük mit ábrázol ukránul, ugyan ezt a választ kapjuk. Ez a módszer sokkal hatékonyabb mint a többi, hisz magába foglalja nem csak a hallási érzékelést, hanem a látásit is. De azért nem mindegyik szót lehet képek segítségével megtanítani. Például, ha olyan jelzőket akarunk megtanítani, amelyek az ízekre (sós, édes, savanyú) vagy hőmérsékletre (meleg, hideg) az anyag minőségére (kemény, puha) mutat helyénvaló az ízlelő és tapintó érzékek bevonása is.

A módszer fő hátránya az, hogy nem minden vers tartalmát lehet pontosan képekkel ábrázolni. Ezért szükséges figyelmesen elolvasni a verset és átgondolni az illusztráció lehetséges variációit. A precízen, esztétikailag elkészített rajz elősegíti az esztétikai ízlés, szépségérzet felnevelését a gyermekeknél, fejleszti a képzeletüket, fantáziájukat, vizuális emlékezőképességüket, azt hogy képes legyen egyedül reprodukálni a képen ábrázoltakat. Vessük fel a versek képekkel való megtanításának sémáját.

A vers képekkel való megtanításának módszere:

1. Kiválasztani a verset;
2. A vers minden értelmet hordozó sorához való sematikus rajz elkészítése;
3. Felolvasni a verset a gyerekeknek;
4. A második felolvasáskor megmutatni a rajzokat, és megmagyarázni a rajtuk ábrázolt dolgokat, részleteket;
5. Felajánlani a gyerekeknek azt, hogy mondják el a verset az óvónővel együtt, eközben mutatva a képen a szavak helyes sorrendjét a verssorok szerint;
6. Felajánlani a gyerekeknek egyedül elmondani a verset (eközben az óvónő mutatja a képeken a szükséges szavakat).

A idegen nyelven írott vers képekkel való megtanításának módszere:

1. Kiválasztani a verset;
2. A vers minden értelmet hordozó sorához való sematikus rajz elkészítése;
3. Felolvasni a verset a gyerekeknek;
4. Megmutatni a rajzokon az új szavakat (pl.: a képen van egy labda, és anélkül, hogy megneveznénk ezt anyanyelven rögtön az idegen megfelelőjét

kell kimondani és rámutatni a labdára, ezután a gyerekek néhányszor meg kell hogy ismételjék). Nem ajánlott egy olyan vers tanítása ahol több ismeretlen szó is van. Ebben az esetben először a szavakat kell megtanítani képek segítségével.

5. Amikor a gyerekek már jól tudják az új szavakat még egyszer fel kell olvasni nekik a verset, miközben meg kell mutatni a rajzokat, és megmagyarázni a rajtuk ábrázolt dolgokat, részleteket;
6. Felajánlani a gyerekeknek azt, hogy mondják el a versen az óvónővel együtt, eközben mutatva a képen a szavak helyes sorrendjét a verssorok szerint;
7. Felajánlani a gyerekeknek egyedül elmondani a verset (eközben az óvónő mutatja a képeken a szükséges szavakat).

Ezt a módszert nagyon érdekesnek és előnyösnek tartják a modern óvóintézetek számára is. A módszer hátránya az volt, hogy nem mindegyik óvónő tudott szépen és kifejezően rajzolni. Azt feltételezzük, hogy az óvónők többsége csak átrajzolta az ajánlott rajzokat és csak azokat a verseket tanította meg a gyerekeknek amelyikhez volt rajz. Ezért odaillőnek tartjuk a didaktikai anyagok kifejlesztését, amelyek tartalmazznak versgyűjteményeket.

A kutatás időszakában az Osztrák Magyar Monarchiában, így Kárpátalján is, elterjedtek voltak a különböző egyesületek és társaságok, amelyek az óvodai nevelés elméletét terjesztették, és óvóintézetek létrehozásával foglalkoztak az állam egész területén. Legjobban a Kisdednevelők Országos Egyesület és Az északkeleti Magyarországi kisdednevelők szakosztálya, tűnt ki tevékenységükkel, amelyek aktívan terjesztették az óvodanevelést Kárpátalján.

1894-ben volt megtartva Munkácson a Kisdednevelők Országos Egyesületének gyűlése. Csontosné Acél Mária "Az óvodai nevelés kérdései Bereg megyében" témájú felszólalásában hangzott el felszólítás az óvóintézmények terjeszkedéséhez Kárpátalján, a „nyelvi probléma” megoldása érdekében, vagyis a nem magyar ajkú gyermekek óvásáért és magyar nyelvre tanításáért⁹.

Az 1895 június 2. Munkácson megtartott Az északkeleti Magyarországi kisdednevelők szakosztályának gyűlés fő kérdése volt a magyar nyelv tanítása a nem magyar tannyelvű óvodákban és kisiskolákban (elemi iskolákban). (Ahogy látjuk az akkori problémák majdnem azonosak a mostaniakkal). De Láng Mihály felhozta azt is, hogy a vidék óvóintézményeiben a magyaron kívül szükséges a német, „voloszki”, szerb, „rutin”, szlovák, horvát, örmény és más kisebbségi nyelvek tanítása is, amelyek Kárpátalján éltek. Ezen kívül, kihangsúlyozta azt, hogy ahhoz, hogy az óvónő tökéletesen meg tudja tanítani a gyerekeket a magyar nyelvre, az óvónőnek feltétlenül tudnia kell beszélni a gyerek anyanyelvén, akit tanítani akar. Véleménye szerint, „az anyanyelv ismerete nélkül nem lehet létrehozni lelki kapcsolatot sem a gyerekekkel, sem a szüleivel; az ő kultúrájuk ismerete nélkül nem lehet megszerettetni a magyart sem...”¹⁰.

Értve a nyelvi kérdés aktuálisságát és fontosságát Kárpátalja polikulturális közösségben, Láng Mihály kidolgozta a nem magyar tannyelvű óvodák és elemi (kis) iskolák magyar nyelv tanításának módszerét. Figyelmet fordított arra, hogy minden oktatási intézményben az őshonos nemzetiségű gyerekek mellett mindig van egy pár magyar nemzetiségű is. És minél több ilyen gyerek van, aki tudja a magyar nyelvet, annál jobb előnyben részesül a nevelő, és könnyebb dolga lesz, hisz minden ilyen

⁹ CSONTOSNÉ ACÉL Mária (1898): Beregvármegye kisdedóvásügye. *Kisdednevelés*. (12), 304–308.

¹⁰ LÁNG Mihály (1895): A magyar beszéd gyakorlásának módja nem magyarajku kisdedóvóban és népiskolában. *Magyar kisdednevelés és Nepoktatás*, (1), 11–14.

gyerekkel egy plusz magyar nyelv tanárt nyer. Próbáljuk meg alkalmazni Láng Mihály módszerét a nemzeti kisebbségek tanításánál ukrán nyelvre. A gyerekeket a következő rendszer szerint kell tanítani:

- ❖ nevezzük meg azt, ami legjobban felkeltette a gyerek érdeklődését, azt, amire ebben a pillanatban figyelte. Például egy sétán, egy pillangó, virág, fű, a szobában szék, asztal vagy bármi más;
- ❖ kezdjük az igék tanulásával. A gyerekeknek az tetszik, ami él s mozog. Az életkorának sokkal érdekesebb foglalkozni különböző tárgyak cselekvéseivel, mint azok tulajdonságaival, jelzőivel. Például, amikor egy almáról beszélünk nem sok figyelmet fordítunk arra, hogy piros és gömbölyű, hanem többet mesélünk arról, hogy lehet megenni, hogy gurul ha leesik a fáról, hogy lehet szétvágni stb. Ez mind cselekvésekkel függ össze, ezért is érdekli a gyermekeket. Ily módon, a nyelv rutin tanulása érdekes játékos formát vessz fel;
- ❖ amikor a gyerek már jól elsajátította a szavakat és tudja értelmezni a cselekvéseket, akkor össze lehet kapcsolni őket valamilyen főnévvel, amelyek olyan tárgyakat, személyeket jelenítenek meg, amelyek el tudják végezni ezeket a cselekedeteket. Például azt az igét, hogy „repül” összekapcsoljuk olyan szavakkal mint : repülő, cinege, pillangó, varjú, légy vagy más tárggyal vagy madárral, rovarral amelyik repül;
- ❖ amikor a gyerek már jól elsajátította ezeket a szókapcsolatokat is, akkor keresünk egy olyan verset ahol ezek megvannak, és így a gyerek még jobban tudja rögzíteni megszerzett tudásait;
- ❖ dalocska formájában ritmusosan elénekeljük a versikét egy adott dallamra illesztve. A ritmikus hangváltozások nagyon tetszenek a gyerekeknek. És ezért utánozni akarják ezt, ezzel még jobban elsajátítva a verset;
- ❖ a játék a beszédkészség fejlesztésének a leghatékonyabb módja. Általában egy játék során egy adott cselekménysor ismétlődik, amihez szöveg rögzül. A gyerekek könnyen elsajátítják a szövegben lévő szavakat, amelyek a játék cselekményeivel függnek össze. Például ezért lehet használni a zöldségek és gyümölcsök tanulásakor az „Áruház” című szerepjátékot, amely során a gyerek könnyen elsajátítja a vevő és az eladó közötti társalgási stílust és az ilyenkor megengedett viselkedési és magatartási formákat. Vagy például a „Korház” című szerepjáték során a gyerek elsajátítja a orvos és páciens közötti társalgási normákat, megengedett viselkedést és magatartást stb.
- ❖ a rajz, kézimunka, gyurmázás foglalkozások is segítik a gyerek nyelvhasználatát. Figyeljünk arra, hogy ne sok szót nevezünk meg, hanem csak azokat, amelyek legjobban tetszenek a gyerekeknek. A foglalkozás során gesztikulációkat is használjunk fel. Célszerű a természetes anyagok felhasználása és megnevezésük. Például, agyagból formázunk egy „kenyeret”. Miközben csináljuk, rögzítjük a szavakat „agyag”, „kenyér”, „sütöm a kenyeret”, a formázás többi részét csendben végezzük. A foglalkozás végén helyénvaló egy témához kapcsolódó dalocska eléneklése, például „sütöm sütöm a kenyeret”;
- ❖ a gyerek a mindennapi cselekvések megnevezésével sajátítja el legjobban a nyelvet. Például: „Jó reggelt gyerekek!”, „álljatok fel”, „üljete le”, „menjete ki az udvarra”, „menjete a terembe”, „fussatok”, „tapsoljunk”, „balra”, „jobbra”, „énekeljünk”, „játsszunk” stb.

Elemmezve Láng Mihály a nem magyar ajkú gyerekeknek magyar nyelv tanításának majdnem száz éves módszerét, kikövetkeztethetjük a nem ukrán ajkú gyerekek ukrán nyelvre való tanításának módszerét:

- az ukrán nyelv tanításának folyamatát a mozgás nyelvére (gesztikulációra) kell alapozni;
- minden kisebbségi csoportokban fel kell venni néhány ukrán ajkú gyermeket, hisz minden ilyen gyerekkel a nevelő egy plusz ukrán nyelvtanárt nyer;
- az utánezást két féle módon lehet végezni: a cselekvés utánezása és a szó utánezása. Az első mindig előnyben van. A gyerekeknek sokkal könnyebb egy cselekvést elutánezni, például egy lábra állni, mint a gólya, vagy ugatni, mint egy kutya, mit elismételni a szavakat, kimondani, hogy a gólya egy lábon áll, a kutya ugat stb.;
- a tanítás során alkalmazni a verseket, dalokat, játékokat, amelyek tartalmilag megfelelnek a gyerek korának.

Ha az óvónő naponta csak egy szóval is bővíti a gyerekek szókincsét, ez évente akkor is 360 szó, ami elég az adott életkorú gyerekeknek, hogy ki tudja fejezni érzéseit, akaratát, cselekedeteit, megnevezni a körülötte lévő leggyakrabban használt tárgyakat egy adott nyelven.

Irodalomjegyzék

- CSONTOSNÉ ACÉL Mária (1898): Beregvármegye kisededóvásügye. *Kisedednevelés*. (12), 304–308.
- Kárpátalja. <http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1rp%C3%A1talja> [2012.12.12.]
- LÁNG Mihály (1895): A magyar beszéd gyakorlásának módja nem magyarajku kisededóvóban és népiskolában. *Magyar kisedednevelés és Nepoktatás*, (1), 11-14.
- TÓTH Mária (1913): Haladási napló az óvódában, *Beregmegeyi tanügy*, (2), 13-14.
- Національна доктрина розвитку освіти (2002): *Дошкільне виховання*, (7), 4-9.
- Про Дошкільну освіту. Закон України (2001): *Урядовий кур'єр*, (141), 1-9.
- Про засади державної мовної політики Верховна Рада України; Закон від 03.07.2012 № 5029-VI <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> [2012.12.12.]
- РЕГО Ганна (2006): До питання про особливості мовленнєвого поступу дошкільників у контексті поліетнічного середовища (на матеріалах Закарпаття). *Молодь і ринок*, 20 (5), 128-131.
- РЕГО Ганна (2008): Лінгводидактичні аспекти мовленнєвого розвитку дошкільників в умовах поліетнічного середовища Закарпаття XIX початку XX ст. *Acta Beregsasiensis*, VII, 114-120.
- РЕГО Ганна (2010): *Дошкільне виховання у Закарпатті: витоки й історія розвитку (1836-1918)*. Ужгород: Патент.
- РЕГО Ганна Північно-східна спілка вихователів у Закарпатті (кінець XIX – початок XX ст.). (2005): *Початкова школа*, (5), 47-49.